

vydedenie, ne/platnosť, procesná ochrana

EXHEREDATION, IN/VALIDITY, PROCEDURAL PROTECTION

Jozef Kírst¹

<https://doi.org/10.33542/SIC2021-1-02>

ABSTRAKT

Autor sa v tomto článku zaoberá inštitútom vydedenia v podmienkach Slovenskej republiky vo svetle domácej a českej judikatúry. Zameriava sa na podmienky, formálne a materiálne náležitosti listiny o vydedení, posudzovanie jej platnosti, ako aj súvisiacej procesnej ochrany v dedičskom konaní. Účelom tohto článku je analytické spracovanie danej témy z pohľadu posudzovania platnosti listiny o vydedení v súdnej praxi. Autor zároveň porovnáva konštrukciu tohto inštitútu s právnou úpravou v Českej republike.

ABSTRACT

In this article, the author deals with institute of exheredation in Slovak Republic from perspective of domestic and Czech case law. The article focuses on legal terms and conditions, formal and material necessities of deed of disinheritation, consideration of its validity, as well as the with the procedural means in inheritance proceeding. The purpose of this article is to analytically process chosen topic from aspects of consideration of validity of deed of disinheritation in judicial case law. Author compare the structure of this institute with the Czech legislation.

1. ÚVOD

Vydedenie (lat. exheredatio) je inštitút dedičského práva, ktorý súvisí s postavením neopomenuteľných dedičov. Ide o jednostranný, kauzálny, formálny úkon poručiťa, ktorým prejavuje svoju vôľu odobrať svojmu potomkovi ako neopomenuteľnému dedičovi jeho právo dediť, ktoré by mu inak zo zákona patrilo.² Za vydedenie nemožno považovať závet, ktorým poručiťel zámerné vynechá jedného alebo viacerých svojich neopomenuteľných dedičov tzv. opomenutie.³ V prípade existencie závetu, ktorým poručiťel disponuje celým svojím majetkom a ktorým je v závete opomenutý jeho plnoletý potomok, dochádza ku kráteniu zákonného dedičského podielu o polovicu oproti situácii, ak by takýto závet neexistoval a dedilo by sa podľa zákona. Maloletému v prípade opomenutia prislúcha celý zákonný podiel. Taktiež je potrebné vydedenie odlišiť od tzv. negatívneho závetu, ktorým poručiťel spôsobom ustanoveným pre vydedenie chcel vylúčiť z dedičstva niekoho iného ako potomka.⁴ K vydedeniu môže dôjsť aj fakticky tým, že poručiťel svoj majetok počas života minie, daruje

¹ JUDr., Ústavný súd Slovenskej republiky, Košice, Slovenská republika
The Constitutional Court of the Slovak Republic, Košice, Slovak Republic.

² CIRÁK, J. a kol.: Dedičské právo - Šamorín: Heuréka, 2009.- 81 s.- ISBN 978-80-89122-55-4.

³ FAJNOR, V., ZÁTURECKÝ, A.: Nástin súkromného práva platného na slovensku a podkarpatskej rusi, II. preprac. doplnené vydanie, Bratislava: Právnická jednota, 1935.- 516 s., archaický výraz pomínutie.

⁴ HOLUB, M. a kol.: Občanský zákoník, Komentár I. zväzok, Praha: Linde Praha, a. s., 2003.- 685 s.- ISBN 80- 7201-406-4.

alebo sa ho iným spôsobom zbaví tak, aby nededili jeho neopomenuteľní ako aj iní do úvahy prichádzajúci dedičia.

Tento inštitút bol opätovne zavedený do nášho právneho poriadku zákonom č. 131/1982 Zb. V súčasnosti je zákonná úprava tohto inštitútu obsiahnutá v § 469a zákona č. 40/1964 Zb. Občiansky zákonník v znení neskorších predpisov (ďalej len „OZ“).

Veľká novela OZ č. 509/1991 Zb. rozšírila, respektíve spresnila dôvody vydedenia v § 469a o písm. b), c), d), ktoré možno považovať za taxatívne dôvody možnosti vydediť potomkov poručiťom. Skutočnosť, že inštitút vydedenia bol znova zavedený do noriem dedičského práva hmotného, svedčí o tom, že v predošlej úprave chýbali prostriedky, ktorými by sa umožnilo poručiťovi vyvodiť zodpovedajúce majetkoprávne dôsledky pre prípad, či už z hľadiska morálneho, sociálneho a pod., nevhodného správania sa potomkov voči poručiťovi. resp. správania sa ktoré je pre poručiťa neakceptovateľné a svojim spôsobom sa ho priamo dotýka. Už z koncepcie inštitútu vydedenia vyplýva záver, že pravidlá spájané so správaním sa v rozpore s dobrými mravmi je možné sankcionovať aj možnosťou vydediť svojho potomka, ktorý sa inak považuje za neopomenuteľného dediča. Je úplne na vôli poručiťa, či svojho potomka vydedí alebo nevydedí.

Základným predpokladom vydedenia je existencia konkrétneho dôvodu vydedenia. Zákon taxatívne stanovuje štyri dôvody vydedenia. V zmysle súdnej praxe uvedenie iných ako zákonných dôvodov vydedenia spôsobuje neplatnosť listiny o vydedení.⁵ Zákon výslovne vyžaduje uvedenie aspoň jedného zo zákonných dôvodov vydedenia, teda môže ísť aj o kombináciu viacerých dôvodov, keďže zákon to nevyklučuje. Súdna prax dospela k záveru, že dôvod vydedenia musí existovať už čase spísania listiny o vydedení a zároveň stanovila, že pri posudzovaní existencie dôvodu vydedenia sú rozhodujúce len okolnosti, ku ktorým došlo pred spísaním listiny o vydedení.⁶ Inak povedané poručiť nemôže vydediť niekoho preventívne, lebo očakáva, že sa naplní niektorý konkrétny dôvod vydedenia po spísaní listiny o vydedení. Čo sa týka uvedenia dôvodu vydedenia tento podľa súdnej praxe, musí byť dostatočne zrozumiteľný nielen dotknutému subjektu, ale aj subjektu nezúčastnenému.⁷ OZ nevyklučuje možnosť poručiťa napísať aj ďalšiu listinu o vydedení toho istého potomka z toho istého prípadne iného zákonného dôvodu. Pokiaľ by šlo o listinu o vydedení z toho istého zákonného dôvodu, podstatné pre posúdenie existencie označeného dôvodu vydedenia by boli skutkové okolnosti, najmä špecifikácia správania potomka zakladajúca označený dôvod vydedenia. Mohlo by dôjsť k situácii, že skôr napísaná listina o vydedení toho istého potomka z rovnakého zákonného dôvodu by bola posúdená ako neplatná pre nenaplnenie označeného dôvodu vydedenia, ale neskôr napísaná by bola posúdená ako platná a vice versa. Pokiaľ by existovali dve alebo viaceré listiny o vydedení toho istého potomka z rozličných dôvodov, bolo by potrebné posúdiť, či neskôr napísaná listina o vydedení je platná. Neskôr spísaná listina o vydedení ruší platnosť skôr nápsanej listiny o vydedení toho istého potomka za predpokladu, že je platná a nemôže skôr spísaná listina o vydedení obstať popri neskôr spísanej listiny o vydedení. Je potrebné mať na pamäti skutočnosť, že účinky vydedenia nastávajú k momentu smrti poručiťa a platnosť viacerých existujúcich listín o vydedení sa posudzuje rovnako ako pri závete. Uvedené platí aj pre prípad, že pôjde o vydedenie toho istého potomka na základe dvoch listín o vydedení s rozličnými zákonnými dôvodmi vydedenia. Platnosť skôr napísanej listiny o vydedení toho istého potomka by mohla byť daná v prípade, ak by neskôr napísaná listina o vydedení bola z nejakých formálnych alebo právnych dôvodov posúdená ako neplatná. Domievam sa, že môžu existovať aj viaceré platné listiny o vydedení toho istého potomka v prípade, ak prvou platnou listinou o vydedení došlo

⁵ (R 50/1985).

⁶ Rozsudok Najvyššieho súdu SR z 24. júna 2020, sp. zn. 6 Cdo 98/2018.

⁷ Uznesenie Najvyššieho súdu SR z 26. júla 2012, sp. zn. 4 Cdo 194/2011.

len k čiastočnému vydedeniu. Samozrejme v prípade že pôjde o listiny o vydedení rozličných potomkov poručiteľa, každá z nich sa posúdi samostatne.

Priamym následkom vydedenia je vylúčenie neopomenuteľného dediča (jedného alebo viacerých) z dedenia, a to čiastočne alebo úplne.⁸ O čiastočnom vydedení hovoríme vtedy, ak sa podiel neopomenuteľného dediča v dôsledku platného vydedenia kráti oproti podielu, ktorý by mu inak zo zákona patril, teda dedí menej ako predstavuje jeho zákonný podiel podľa § 479 OZ. Pri úplnom vydedení neopomenuteľný dedič nededí vôbec. Pokiaľ poručiteľ výslovne v listine o vydedení nestanoví inak, vylučuje z dedenia len svojho potomka, preto jeho podiel prechádza na vnukov-vnučky poručiteľa. V prípade ak chce poručiteľ vylúčiť z dedenia aj potomkov svojho vydedeného potomka, prípadne aj pravnukov a pravnučky, musí ich v zmysle § 476a ods. 2 OZ výslovne uviesť, že sa vydedenie vzťahuje aj na tieto osoby. Na vydedenie týchto ďalších osôb sa nevyžaduje samostatná existencia dôvodu na ich vydedenie, postačuje, ak dôvod existuje pre potomka poručiteľa. Vychádza sa zrejme z toho, že s majetkom potomka vydedeného, ako maloletého dediča by spravidla nakladal vydedený ako jeho zákonný zástupca.⁹ Česká právna úprava¹⁰ sa v tomto odlišuje a rozlišuje režim vydedenia potomkov vydedeného podľa toho, či poručiteľ prežil vydedeného potomka alebo nie. Ak poručiteľ prežil vydedeného potomka, potom pre platnosť vydedenia potomkov vydedeného sa vyžaduje osobitne uviesť aj dôvod vydedenia, v opačnom prípade, teda ak poručiteľ neprežil vydedeného potomka, nededia ani potomkovia vydedeného, pokiaľ by poručiteľ neprejavil svoju vôľu inak.¹¹ Potomkovia vydedeného by mohli vydedenie spochybniť, len ak vydedený potomok zomrel skôr, ako sa k vydedeniu vyjadril; právo vyjadriť sa k vydedeniu by potom prešlo na jeho dedičov (tými by nemuseli byť iba jeho potomkovia, ale i manželka či iní dedičia zo závetu). Ak by vydedený potomok zomrel skôr ako poručiteľ, bolo by potrebné, aby sa vyjadrili jeho potomkovia (nie ostatní dedičia), ale len vtedy, ak sa vydedenie malo v zmysle § 469a ods. 2 OZ vzťahovať aj na nich.¹²

Účinky vydedenia nastávajú okamihom smrti poručiteľa, keďže dedičstvo sa nadobúda smrťou poručiteľa. K platnému vydedeniu dochádza vtedy, ak je poručiteľov právny úkon perfektný a existuje zákonný dôvod vydedenia.

2. NEPLATNOSŤ LISTINY O VYDEDENÍ Z FORMÁLNOPRÁVNÝCH DÔVODOV

Ako už bolo uvedené platnosť, respektíve neplatnosť tohto formálneho právneho úkonu poručiteľa sa posudzuje z hľadiska kritérií, ktoré platia pre závet. Zo samotného pojmu listina o vydedení vyplýva, že nedostatok písomnej formy spôsobuje neplatnosť tohto právneho úkonu poručiteľa. Autor je toho názoru, že aj napriek nepochybne vyjadrenej vôli poručiteľa v prípade zvukovej nahrávky, prípadne audiovizuálneho záznamu nebude zachovaná písomná forma, nevyhnutná pre vyvolanie právnych účinkov vydedenia. Z povahy tohto úkonu ako aj z požiadavky splnenia rovnakých formálnych náležitostí ako pri závete možno vyvodiť, že môže byť aj súčasťou samotného závetu. Listina o vydedení ako samostatný úkon môže závet časovo predchádzať alebo byť spísaná aj neskôr. Zákon pri závete a to platí rovako aj pre listinu o vydedení, rozoznáva tri formy písomného prejavu vôle. Ide o tzv. holograf, teda

⁸ (R 67/97).

⁹ KUPKA, L.: Dedičské právo hmotné II – doplnené a prepracované vydanie. - Bratislava: EUROUNION, 2016 s... ISBN 978-80-89374-37-3.

¹⁰ zákonom č. 89/2012 Sb. bol v ČR prijatý občanský zákoník (ďalej len "OZ ČR"), do účinnosti tohto zákona platil zákon č.40/1964 Sb.

¹¹ pozri § 1646 ods. 3 OZ ČR.

¹² HOLUB, M. a kol.: OBČANSKÝ ZÁKONÍK, Komentár I. zväzok, Praha: Linde Praha, a. s., 2003.- 618 s.- ISBN 80-7201-406-4, podobne LAZAR, J. a kol.: Občianske právo hmotné I. zväzok, Bratislava: IURIS LIBRIS, 2018.- 669 s.- ISBN 978-80-89635-35-1.

listina napísaná, podpísaná¹³ a datovaná vlastnoručne porúčiteľom. Judikatúra dovodila, že ani napísanie a podpísanie nedominantnou rukou, nespôsobuje neplatnosť listiny, pokiaľ je nepochybné, že ju napísal porúčiteľ.¹⁴ Teda požiadavka, aby bola listina o vydedení vlastnoručne napísaná, nevylučuje podľa povahy konkrétneho prípadu možnosť, aby porúčiteľ, ktorý je bezruký, ale dokáže písať (napr. ústami, nohami a pod.),¹⁵ aby sám spísal listinu o vydedení. Ide vždy o to, aby písomný prejav vykazoval charakteristické znaky písma toho, kto prejavuje svoju vôľu. Aj keď hovoríme o listine, neznamená to, že musí byť napísaná na papieri, podstatné bude to, že je napísaná na pevnom podklade (na dverách, na stene a pod.). Druhou formou je alograf, teda listina zriadená - napísaná inou formou. Pri alografe rozlišujeme dva prípady listín a to listinu napísanú samotným porúčiteľom za pomoci písacieho stroja alebo pomocou počítača a vlastnoručne podpísanú porúčiteľom, alebo listinu napísanú inou osobou, pričom k platnosti je potrebný príslušný počet teda dvoch svedkov. Keď porúčiteľ vie písať, ale sám nechcel písať do úvahy prichádza, že ju napíše iná osoba (pisateľ), ktorej porúčiteľ nadiktuje obsah listiny. Okrem toho, je potrebné listinu podpísať dvomi svedkami, ktorí môžu vystupovať buď ako pisateľ alebo čitateľ. Samozrejme listinu musí podpísať aj porúčiteľ. V druhom prípade alografu ide o situáciu kedy porúčiteľ nevie resp. nemôže písať a teda ani podpísať listinu, preto bude potrebné mať troch svedkov. Svedkami nemôžu byť potenciálni dedičia. U porúčiteľa ako osoby spôsobilej na právne úkony v plnom rozsahu zákon vyžaduje vlastnoručné podpisy dvoch svedkov, u hendikepovaných osôb (nevidomé, nepočujúce, analfabeti) až troch svedkov. Osobitnou písomnou formou spísania listiny o vydedení je notárska zápisnica, teda listina spísaná a potvrdená notárom vo forme notárskej zápisnice, ktorú je potrebné odlišiť od jednoduchého osvedčenie pravosti podpisu porúčiteľa notárom na listine o vydedení. Zákon u maloletých starších ako 15 rokov stanovuje pre platnosť listiny o vydedení, rovnako ako u závetu, výlučne formu notárskej zápisnice.

V praxi je nedostatok písomnej formy listiny o vydedení a tým aj jej neplatnosť spôsobený najčastejšie tým, že porúčiteľ napíše listinu o vydedení na stroji alebo počítači, a vlastnoručne ju podpíše domnievajúc sa, že došlo k platnému právnomu úkonu vo forme vlastnoručnej, osobne napísanej listiny, ktorú vlastnoručne podpísala v domnienke, že ide o holograf. Podobne je tomu, ak hendikepovaný porúčiteľ (nevidomý, nepočujúci, analfabet) pri spísaní takejto listiny formou alografu zabezpečí podpisy dvoch svedkov, hoci u takéhoto porúčiteľa je potrebné svedectvo a podpisy až troch svedkov. U maloletého porúčiteľa staršieho ako 15 rokov môže dôjsť k spísaniu neplatnej listiny o vydedení vo forme alografu alebo holografu, keďže vzhľadom na jeho vek zákon vyžaduje formu notárskej zápisnice (§ 476d ods. 2 OZ). Ak by napísala listinu o vydedení osoby mladšia ako 15 rokov, išlo by o neplatný právny úkon.

3. NEPLATNOSŤ LISTINY O VYDEDENÍ Z MATERIÁLNOPRÁVNÝCH DÔVODOV

Neplatnosť listiny o vydedení môže byť spôsobená aj nedostatkami všeobecných náležitostí pre platnosť právnych úkonov. Predovšetkým porúčiteľ musí mať spôsobilosť na tento právny úkon. Ak by bola spôsobilosť na právne úkony porúčiteľa obmedzená rozhodnutím súdu, je potrebné pri platnosti tohto právneho úkonu skúmať, či sa obmedzenie nevzťahuje aj na dispozíciu s majetkom. V zmysle § 38 ods. 2 OZ bude listina o vydedení

¹³ (R 51/1984) ak porúčiteľ závet podpísal aspoň svojim priezviskom, je tým splnená náležitosť závetu, pokiaľ o totožnosti podpisu porúčiteľa nie sú žiadne pochybnosti.

¹⁴ Rozhodnutie NS ČR z 19. 12. 2001, sp. zn.: 30 Cdo 1975/2001.

¹⁵ ELIÁŠ, K: Právni úkony na soukromých listinách se zvláštním zřetelem k jejich podpisování, AD NOTAM 3/1996, s. 54.

posúdená ako neplatná, ak by porúčiteľ konal v duševnej poruche, ktorá ho robí na tento úkon nespôsobilým. Dôkazné bremeno v takomto prípade znáša vydedený, ktorý musí preukázať, že porúčiteľ v čase spísania listiny o vydedení trpel takouto duševnou poruchou. Zákon výslovne rieši otázku spôsobilosti maloletých osôb na právny úkon vydedenia ako už bolo uvedené tak, že maloletí, ktorí dovърšili 15. rok, môžu spísať listinu o vydedení iba formou notárskej zápisnice. Argumentom a contrario je možné vzhľadom na túto špeciálnu úpravu dospieť k záveru, že pri posudzovaní platnosti úkonu osôb mladších ako 15 rokov, sa neuplatní § 9 OZ, v zmysle ktorého maloletí majú spôsobilosť len na také právne úkony, ktoré sú svojou povahou primerané rozumovej a vôľovej vyspelosti zodpovedajúcej ich veku. V tejto súvislosti je tiež potrebné dodať, že je vysoko nepravdepodobné, že by osoba mladšia ako 15 rokov, mala už svojich potomkov. Pokiaľ ide o možnosť vydediť maloletého potomka, zákon nevyklučuje vydedenie potomka, ktorý je v dobe spísania listiny o vydedení maloletý, avšak v takom prípade je potrebné skúmať nielen to, či jeho chovanie spadá pod konkrétny dôvod vydedenia a dosahuje potrebnú intenzitu, ale aj zvážiť jeho rozumovú a vôľovú vyspelosť v danom veku a či by bolo spravodlivé od neho požadovať iné správanie, nezakladajúce dôvod vydedenia.¹⁶

Pokiaľ ide o náležitosti vôle, tá musí byť daná, slobodná, vážna a bez omylu. Nedostatok slobody vôle môže byť spôsobený nátlakom, či už priamym - fyzickým donútením (pod hrozbou násilia dedič alebo iná osoba donúti porúčiteľa spísať holografnú listinu o vydedení), alebo psychickým donútením vo forme bezprávnej vyhrážky, napríklad v dôsledku vydierania. Vôľa porúčiteľa pri spisovaní listiny o vydedení musí byť vážna, to znamená, že pokiaľ túto listinu spísal pri hre alebo zo žartu, vôľa bude trpieť nedostatkom vážnosti. Ďalším prípadom je omyl. To znamená, že musí ísť o právne relevantný omyl porúčiteľa, napr. omyl v kvalifikácii právneho úkonu, prípadne vyvolaný l'sťou (§ 49a OZ). Ako návod pre posudzovanie omylu je vhodné poukázať na § 1530 OZ ČR.¹⁷ V prípade l'sti môže ísť o snahu niektorého do úvahy prichádzajúceho dediča, že porúčiteľovi oznámi nepravdivé skutočnosti týkajúce sa neopomenuteľného dediča, v dôsledku čoho, porúčiteľ spísať listinu o jeho vydedení. V zmysle zákona (§ 40a OZ) v takom prípade ide o relatívnu neplatnosť, ktorá môže spôsobiť problém v aplikačnej praxi, pretože neplatnosti takéhoto právneho úkonu sa možno domáhať v rámci trojročnej premlčacej doby počítanej odo dňa smrti porúčiteľa.

Ďalším nedostatkom listiny o vydedení spôsobujúcim jej neplatnosť môže byť nezrozumiteľnosť, neurčitosť, prípadne nedostatky pri formulovaní dôvodu vydedenia, keďže ide o kauzálny úkon. Nezrozumiteľnosť môže spočívať v tom, že porúčiteľ listinu spísať v neznámom nerozpozateľnom jazyku, ktorý nie je možné preložiť alebo znakmi, ktoré spôsobujú nejasnosť obsahu tohto úkonu. Do úvahy prichádza aj nejasnosť či nepresnosť pri označení alebo formulovaní zákonného dôvodu vydedenia. OZ v zmysle súdnej praxe nevyžaduje, aby bol dôvod označený jeho zákonným určením presným číslom paragrafu a písmena, teda môže byť vymedzený aj skutkovým opisom dôvodu vydedenia, ktorý spadá pod jeden zo zákonných dôvodov. Opis teda musí byť formulovaný tak, aby nevyvolával pochybnosti o jeho priradení pod konkrétny zákonný dôvod vydedenia. Postačuje, aby porúčiteľ v listine o vydedení správanie potomka vecne, miestne a časovo konkretizoval a špecifikoval tak, aby bolo nespochybniteľné, že je správanie subsumovateľné pod niektorý (viaceré) dôvody vydedenia.¹⁸ Samotný dôvod vydedenia ako už bolo uvedené, musí byť pod sankciou neplatnosti právneho úkonu konkretizovaný tak, aby bol objektívne zrozumiteľný,

¹⁶ Uznesenie Krajského súdu v Brno sp. zn. 18 Co 310/98.

¹⁷ Omyl je podstatný, týká-li se osoby, které se něco zůstavuje, nebo podílu či věci, které se zůstavují, anebo podstatných vlastností věci. Vlastnosti jsou podstatné, je-li zřejmé, že by zůstavitel v závěti tak neurčil, kdyby se v nich nebyl zmýlil.

¹⁸ Nejvyšší soud ČR sp. zn. 21 Cdo 1825/2007.

teda nielen dotknutému subjektu, ale aj subjektu nezúčastnenému. Nedostatok určítosti listiny o vydedení v tomto smere môže byť spôsobený aj nedostatočným určením, ktorého z neopomenuteľných dedičov má poručiteľ v úmysle vydediť, napr. označenie syna bez ďalšej konkretizácie v prípade, že poručiteľ má viacerých synov, nebude postačovať, ak ani z uvedeného zákonného dôvodu nie je možné bez pochybností určiť, ktorého syna mal poručiteľ na mysli.

Neplatnosť listiny o vydedení môže byť daná aj tým, že v prípade alografu pôjde o nespôsobilých svedkov (§ 476e OZ), nemajúcich napr. plnú spôsobilosť na právne úkony, analfabetov, maloleté osoby, nepočujúcich, nevidiacich, osôb postihnutých duševnou poruchou a pod. u ktorých možno pochybovať o ich schopnosti svedčiť o obsahu listiny a okolností, za ktorých bola spísaná. Tu je potrebné rozlišovať obmedzenie spôsobilosti osoby pre duševnú poruchu, ktorá nie len prechodná a konanie osoby za okolností ktoré ju robia nespôsobilou pre tento úkon. Rozdiel spočíva v tom, že pokiaľ pôjde o svedectvo osoby postihnutou duševnou poruchou, pôjde vždy o nespôsobilého svedka, pokiaľ svedectvo osoby v druhom prípade je vo všeobecnosti akceptovateľné a platné, teda osoba je spôsobilá na právne úkony, avšak v čase svedectva tu existovali okolnosti, ktoré vylučujú jej schopnosť svedčiť (opitosť, pod vplyvom drog). Pokiaľ ide o svedectvo maloletých, tá sa vo všeobecnosti riadi § 9 OZ. Domnievam sa však, že spôsobilosť svedka by nemala byť spochybňovaná, ak pôjde o osobu staršiu ako 15 rokov a jeho rozumová a vôľová vyspelosť zodpovedá jeho veku. Pretože vychádzajúc zo znenia § 476d ods. 2 OZ spôsobilosť osoby vykonať takýto úkon a tým aj podať právne relevantné svedectvo o takomto úkone je samostatne upravená pri maloletých, ktorí dovŕšili 15. rok. Títo maloletý v zmysle označeného § 476d ods. 2 OZ môžu prejavíť poslednú vôľu a rovnako aj napísať listinu o vydedení, avšak iba formou notárskej zápisnice. Pokiaľ OZ týmto maloletým osobám starším ako 15 rokov umožňuje uskutočniť takýto právny úkon (poslednú vôľu alebo listinu o vydedení) síce v sprísnenej forme, ich rozumová a vôľová vyspelosť podľa nášho názoru indikuje, že takáto osoba spĺňa predpoklady na to, aby mohla byť považovaná za riadneho svedka a svedčiť o právnom úkone, keďže v zmysle § 469a ods. 3 OZ náležitosti listiny ako aj spôsobilosť svedkov sa posudzuje rovnako ako pri záвете. Svedkami v zmysle ustanovenia § 476e OZ nemôžu byť ani osoby neovládajúce jazyk, v ktorom sa prejav vôle robí, ako aj osoby, ktoré majú v dôsledku listiny o vydedení dedič.

Zákon u osôb s hendikepom (nevidomé, nepočujúce, analfabeti) predpisuje kvalifikovaný počet svedkov až troch, pričom od povahy toho ktorého hendikepu sa odvíjajú aj požiadavky na spôsobilosť súčasne prítomných svedkov (napr. u nepočujúcich ovládanie znakovkej reči svedkami). Do listiny o vydedení je potrebné zaznamenať aj fakt a povahu hendikepu a tiež kto listinu spísal, predčítal a akým spôsobom poručiteľ potvrdil, že listina obsahuje jeho pravú vôľu. Totožnosť osoby pisateľa (alebo predčitateľa) a svedka nevyklučuje ani § 476c OZ, v ktorom je upravená osobitná forma alografného závetu v prípade, že poručiteľ z nejakého dôvodu nemôže čítať alebo písať.¹⁹

Vo všetkých prípadoch svedectva o spísaní listiny o vydedení a obsahu listiny zákon vyžaduje ich súčasnú prítomnosť (§ 476b OZ za účasti svedkov). Judikatúra v súvislosti so svedectvom v prípade alografného závetu, ktorá je podľa nášho názoru analogicky použiteľná aj pre platnosť alografnej listiny o vydedení, vzhľadom na zákonný odkaz (§ 469a ods. 3 OZ) dovodila, že svedkovia nemusia poznať obsah závetu/listiny a nemusia byť prítomní pri samotnom spísaní závetu/listiny. Nemusia byť ani prítomní pri podpise závetu/listiny poručiteľom. Ich prítomnosť, a to súčasnú, vyžaduje zákon iba pri výslovnom prejave poručiteľa, že listina obsahuje jeho poslednú vôľu a to vôľu vylúčiť z dedenia potomkov,

¹⁹ Uznesenie Najvyššieho súdu SR, sp. zn. 4 Cdo 3/2010 zo dňa 28. júla 2010.

pričom v bezprostrednej nadväznosti na tento prejav poručiteľa musia listinu podpísať aj svedkovia.²⁰

Medzi ďalšie dôvody neplatnosti materialnoprávnej povahy radíme dôvody neplatnosti, ktoré sú spojené s nedostatkom niektorej zo zákonných náležitostí ako sú podpis, dátum alebo samotný dôvod vydedenia. Do úvahy však prichádza aj to, že alografná listina o vydedení bude na viacerých listoch papiera spojených kovovou sponou, pričom podpis bude len na poslednej strane. Záver o platnosti listiny o vydedení v takomto prípade vyžaduje splnenie podmienky, že tu nie sú pochybnosti o pravosti, pravdivosti, súvislosti a nadväznosti jednotlivých listov listiny o vydedení.²¹ Zastávam názor, že pokiaľ OZ nepredpisuje v prípade listiny o vydedení respektíve závetu ako formálneho právneho úkonu súkromnej povahy, ktorý pozostáva z viacerých listov podpisy na každom liste listiny/závetu alebo osobitnú formu spojenia listov, ako je tomu v prípade notárskej listiny pozostávajúcej z viacerých listov (zošitím šnúrou, ktorej voľné konce sa prekryjú nálepkou opatrenou odtlačkom úradnej pečiatky) podľa § 44 ods. 3 zákona č. 323/1992 Zb. o notároch a notárskej činnosti (Notársky poriadok) v znení neskorších predpisov, ktorá má ale povahu verejnej listiny, pre platnosť takejto súkromnoprávnej listiny a potvrdenie jej jednoty postačuje, ak nie sú pochybnosti o pravosti, pravdivosti, súvislosti a obsahovej nadväznosti jednotlivých listov listiny o vydedení, tak ako to konštatoval aj najvyšší súd SR.

Medzi osobitné dôvody neplatnosti listiny o vydedení radíme tie, ktoré súvisia so zmenou postoja poručiteľa. Pokiaľ ide o odvolanie vydedenia alebo zrušenie závetu v časti vydedenia, tento úkon musí byť uskutočnený v zákonom predpísanej forme a s náležitosťami, ktoré sú predpísané pre platnosť závetu. Môže k nemu však dôjsť aj konkludentne, a to napríklad neskorším závetom, kde poručiteľ za svojho dediča určí práve vydedeného, alebo aj zničením listiny o vydedení jej roztrhaním.

Listina o vydedení musí byť predložená vždy v origináli, aby vyvolala právne účinky. Tento názor vychádza z toho, že poručiteľ môže listinu o vydedení podobne ako aj závet zničiť a tým vyjadriť svoju vôľu zrušiť vydedenie.²²

V tejto súvislosti hodno spomenúť judikát (R 30/1982), podľa ktorého ak bol závet zrušený neskorším závetom (§ 480 ods. 1 OZ), neobnoví sa jeho účinnosť tým, že neskorší závet bol odvolaný alebo bola ničená listina, na ktorej bol neskorší závet napísaný. Aplikovaním tohto pravidla na listinu o vydedení, je potrebné konštatovať, že v dôsledku zrušenia neskoršieho závetu, ktorým poručiteľ zahrnul vydedeného potomka do závetu, alebo jeho zničením, sa neobnoví účinnosť listiny o vydedení.

Zákonné vymedzenie dôvodov vydedenia súvisí iba s osobou neopomenuteľného dediča a jeho kvalifikovaného nehodného chovania, ktoré poručiteľovi umožňuje korigovať (obmedziť, vylúčiť) jeho nárok na zákonný podiel z dedičstva. Ide teda o kvalifikované správanie neopomenuteľného dediča, ktoré je v rozpore s dobrými mravmi a všeobecne uznávanými predstavami spoločnosti o tom, ako sa má chovať budúci potenciálny dedič k poručiteľovi.²² Ide o taxatívny výpočet dôvodov uvedený v § 469a ods. 1 OZ. Pokiaľ by správanie nespadovalo ani do jednej kategórie dôvodov vydedenia, neexistoval by zákonný dôvod vydedenia. Ako už bolo uvedené samotná existencia dôvodu vydedenia nestačí, tento dôvod musí byť explicitne vyjadrený v listine o vydedení. Domnievam sa, že samotné uvedenie zákonného dôvodu bez ďalšieho konkrétneho skutkového opisu, je problematické z hľadiska určitosti a preukázateľnosti existencie toho ktorého dôvodu vydedenia s výnimkou dôvodu podľa § 469a ods. 1 písm. c) OZ.

²⁰ Uznesenie Najvyššieho súdu SR, sp. zn. 4 Cdo 93/2009, zo dňa 28. júla 2010.

²¹ Uznesenie Najvyššieho súdu SR, sp. zn. 4 Cdo 93/2009, zo dňa 28. júla 2010.

²² CIRÁK, J. a kol.: Dedičské právo. - Šamorín: Heuréka, 2009.- 84 s.- ISBN 978-80-89122-55-4.

Poručiteľ podľa § 469a ods. 1 OZ môže vydediť svojho potomka

- a) ak v rozpore s dobrými mravmi neposkytol poručiteľovi potrebnú pomoc v chorobe, v starobe alebo v iných závažných prípadoch,
- b) o poručiteľa trvalo neprejavuje opravdivý záujem, ktorý by ako potomok mal prejavovať,
- c) bol odsúdený pre úmyselný trestný čin na trest odňatia slobody v trvaní najmenej jedného roka,
- d) trvalo vedie neusporiadaný život.

Ad a)

Dôvodnosť vydedenia z hľadiska posudzovania dobrých mravov kladie dôraz na objektívne hľadisko a tým vylučuje prípadnú ľubovôľu zo strany poručiteľa. V zmysle tohto dôvodu vydedenia musí byť splnená podmienka, že poručiteľ je odkázaný respektíve potrebuje pomoc v starobe, chorobe alebo v inom závažnom prípade (napr. finančná núdza, prírodná katastrofa, požiar, povodeň, kalamita, úraz, imobilnosť) a neopomenuteľný dedič mu neposkytol v rozpore s dobrými mravmi pomoc. Tento dôvod vydedenia nebude naplnený, ak nie je splnená podmienka odkázanosti protučiteľa, teda poručiteľ si vie sám zabezpečiť svoje nevyhnutné, bežné potreby, alebo tieto potreby vie zabezpečiť a fakticky zabezpečuje iná vhodná osoba (manželka, opatrovatelka). Tiež nebude naplnený, ak existujú objektívne dôvody brániace neopomenuteľnému dedičovi v poskytnutí pomoci, napr. poručiteľ odmietol pomoc, alebo mu v tom bránia spolužijúce osoby v domácnosti s poručiteľom alebo dedič býva v zahraničí alebo je sám chorý, prípadne má súčasne povinnosť starať sa o svoje maloleté deti.²³ Osobitným kontroverzným dôvodom bude skutočnosť, že neopomenuteľný dedič (potomok) nemá vedomosť o potrebe a odkázanosti poručiteľa. V takom prípade je namieste otázka, či nebude naplnený v poradí druhý dôvod vydedenia a to, že neprejavuje skutočný záujem. Pokiaľ by však išlo len o náhodnú neinformovanosť nemajúcu trvalý charakter, mohlo by ísť o okolnosť ospravedlňujúcu neposkytnutie pomoci poručiteľovi, pretože je síce obvyklé prejavovať záujem o svojich predkov, avšak môžu nastať okolnosti, v dôsledku ktorých je možné neinformovanosť tolerovať. Vždy bude záležať na konkrétnych okolnostiach prípadu pri posudzovaní otázky naplnenia všetkých určujúcich znakov tvoriacich túto skutkovú podstatu vydedenia. V zmysle súdnej praxe nemôže naplniť tento dôvod vydedenia iný závadný druh správania potomka voči poručiteľovi, než neposkytnutie potrebnej pomoci.²⁴

Zásadným pre uplatnenie tohoto dôvodu vydedenia bude to, že potomok objektívne mal možnosť poskytnúť pomoc ale tak neurobil, pričom poručiteľ bol odkázaný na pomoc.

Ad b)

V praxi asi najčastejším dôvodom vydedenia je presvedčenie poručiteľa o tom, že potomok trvalo neprejavuje opravdivý záujem, teda jeho správanie a postoj je v rozpore s dobrými mravmi a všeobecným očakávaním akceptovateľného záujmu o svojho rodiča. Charakteristickým znakom pre naplnenie tohto dôvodu je pasivita potomka, ktorá je v rozpore s dobrými mravmi. Trvalý opravdivý nezáujem vylučuje teda prípady, keď nezáujem bude prejavovaný len ojedinele. Aj keď zákon neuvádza potrebnú dĺžku doby, môžeme analogicky použiť ustanovenie § 102 ods. 1 písm. a) zákona č 36/2005 o rodine, kde je daná 6 mesačná lehota pre trvanie opravdivého nezáujmu voči dieťaťu, kedy je možné osvojiť dieťa aj bez súhlasu biologických rodičov. Neprejavovanie opravdivého záujmu sa môže však prejaviť aj nevhodnými prejavmi, akívnym správaním vo vzťahu k poručiteľovi, ktorý má trvalý charakter a prekračuje zásady spoločenskej slušnosti.²⁵ Môže ísť aj o hrubo urážlivé

²³ ŠEŠINA, M., MUZIKÁŘ, L., DOBIÁŠ, P. Dědické právo. Praktická příručka. Praha: Leges, 2019.- 120 s.- ISBN 978-80-7502-345-2.

²⁴ Rozsudok Krajského súdu v Košiciach sp. zn. 9 Co 558/2014.

²⁵ Rc 8/2008.

správanie.²⁶ Skutočnosti uvádzané poručiťom v listine o vydedení, musia svedčať o existencii kvalifikovaného nezájmu potomka o poručiťa. Pri preukazovaní alebo vyvracaní naplnenia tejto skutkovej podstaty vydedenia napr. vo forme nevhodného správania, nie je možné vychádzať len z doslovného uvedenia konkrétnych urážok uvedených v listine o vydedení alebo z toho, či ich potomok vyslovil tak, ako to uviedol poručiť. Určujúci je charakter správania rozporný s dobrými mravmi v intenzite potrebnej pre naplnenie tohto dôvodu vydedenia.

Aj pri tomto dôvode vydedenia je potrebné skúmať vzájomný vzťah poručiťa a potomka. Najmä či nezáujem nie je obojstranný alebo postoj vytvorený v dôsledku nezájmu poručiťa, či priamo vyvolaný správaním samotného poručiťa vo vzťahu k svojmu potomkovi.²⁷ V takom prípade totiž bez ďalšieho nie je možné hovoriť o splnení predpokladov pre platné vydedenie z tohto dôvodu.

Ad c)

Pri dôvode vydedenia potomka podľa § 469a ods. 1 písm. c) OZ je potrebné, aby existoval právoplatný odsudzujúci rozsudok za úmyselný trestný čin, ktorým môže byť aj prečin²⁸ potomka; a bol mu uložený trest odňatia slobody v trvaní najmenej 1 roka, a to už v čase spisania listiny o vydedení. Pokiaľ by bol potomkovi za trestný čin uložený iný trest, ako to vyžaduje zákon alebo by šlo o nedbanlivostný trestný čin, nebol by tento dôvod naplnený. Zo zákona pri tomto dôvode vydedenia nie je možné vyvodiť, že sa musí jednať o uloženie nepodmienečného trestu. Rovnako je irelevantné, či bol trest už vykonaný, zahladený alebo nie. Vzhľadom na charakter tohto dôvodu je preukazovanie existencie tohto dôvodu pomerne jednoduché. Domnievam sa, že tento dôvod bude naplnený aj v prípade cudzokrajného rozsudku za úmyselný trestný čin, ak ten istý trestný čin je aj u nás trestný a náš právny poriadok umožňuje uložiť druh trestu (odňatie slobody). Problém by však mohol nastať, ak by následne v dôsledku využitia mimoriadnych opravných prostriedkov (dovolanie, obnova konania) bol potomok oslobodený. Ak v čase spisania listiny o vydedení síce existoval dôvod na vydedenie, ale vydedený napadol listinu o vydedení a preukázal, že tento dôvod odpadol, malo by sa na dediča hľadieť tak, ako keby dôvod vydedenia neexistoval od počiatku. Podľa nášho názoru by bolo potrebné teda konštatovať neexistenciu dôvodu vydedenia a tým aj neplatnosť vydedenia. Od platnosti nového OZ ČR je v Českej republike tento dôvod ex lege zúžený na okruh trestných činov spáchaných za okolností svedčiacich o zvrhlej povahe potomka.²⁸ Zmyslom tejto zmeny je vylúčiť prípady, kedy sú spáchané trestné činy pre rodinné väzby celkom bezvýznamné a môžu tak slúžiť pre poručiťa len ako zámienka.

Ad d)

Dôvodnosť tohto dôvodu vydedenia bude daná, ak potomok dlhodobo vedie neusporiadaný život, teda nežije riadnym spôsobom. V prvom rade musí ísť o trvalý stav, nie prechodného charakteru. Za neusporiadaný spôsob života možno považovať taký, ktorý vykazuje odchýlku od normálu a je nežiadúci, pretože spravidla ohrozuje potomka samotného alebo jeho blízke osoby, najmä však rodinu.²⁹ Možno tu zaradiť alkoholizmus, užívanie drog, hazardné hranie (gambling), zadlžovanie a neplatenie dlhov, úmyselnú nezamestnanosť, tuláctvo, márnوترatnosť, zanedbávanie rodiny. Všetky spomenuté prejavy neusporiadaného života majú spoločnú črtu - obavu, že potomok v dôsledku svojho neusporiadaného života dedičstvo nezachová pre svojich potomkov. Márnوترatnosť a zadlženosť spojená s touto obavou

²⁶ FAJNOR, V., ZÁTURECKÝ, A. *Nástin súkromného práva platného na Slovensku a Podkarpatskej Rusi*, II. preprac. doplnené vydanie, Bratislava: Právnická jednota, 1935.- 516 s.

²⁷ Rozsudok Najvyššieho súdu ČR sp. zn. 21Cdo 3772/2007.

²⁸ pozri § 10 ods. 1 písm. b) zákona č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon v znení neskorších predpisov.

²⁸ pozri § 1646 ods.1 písm. c) OZ ČR.

²⁹ Rozsudok Najvyššieho súdu SR, sp. zn. 1 Cdo 173/1996 z 1. novembra 1997.

predstavuje osobitný dôvod vydedenia v ČR (pozri § 1647 OZ ČR) za podmienky, že povinný podiel svojho potomka poručiť prenechá/odkáže jeho deťom, prípadne ich potomkom.

4. PROCESNOPRÁVNA OCHRANA VYDEDENÉHO POTOMKA

Pri skúmaní platnosti listiny o vydedení a tým aj vydedenia potomka v rámci konania o dedičstve notár ako súdny komisár postupuje podľa zákona č. 161/2015 Z. z. Civilný mimosporový poriadok v znení neskorších predpisov (ďalej len "CMP"). Ex offio skúma platnosť listiny o vydedení, či sú splnené všetky náležitosti požadované pre právny úkon. Predovšetkým skúma, či sú dostatočne identifikované osoby (ktorá úkon urobila, koho sa týka, osoby svedkov), miesto, dátum, uvedenie dôvodu vydedenia, dodržanie písomnej formy, či je predpísaný počet svedkov, podpisy, určitosť a pod. Pokiaľ notár zistí že ide o neplatný respektíve vadný právny úkon nespĺňajúci zákonné kritéria, notár v dedičskom konaní neprihliada na vadnú listinu o vydedení. Sám však notár nemôže právoplatne rozhodnúť o neplatnosti listiny o vydedení s výnimkou prípadov absolútnej neplatnosti. Dedičia, opomenutý dedič alebo vydedený potomok aj napriek záveru notára o ne/platnosti listiny o vydedení, môžu vyvolať spor o dedičské právo, a to najmä v priebehu konania o dedičstve. Aj po právoplatnom ukončení konania o dedičstve sa môže vydedený domáhať ochrany, a to na základe ustanovenia § 485 OZ. V prípade právoplatného ukončenia konania o dedičstve je potrebné mať na zreteli, že táto ochrana dediča, sa výnimočne môže vzťahovať aj na vydedeného (ktorý nemohol bez vlastnej viny napadnúť dôvody vydedenia v konaní o dedičstvo) vyplývajúca z ne/platnej listiny o vydedení podlieha premlčaniu. V prípade, že konanie o dedičstve už bolo prejednané a právoplatne ukončené, procesná ochrana dediča umožňuje vydedenému, ktorý namieta neplatnosť listiny o vydedení, podať žalobu na vydanie dedičstva (*hereditas petitio*). Od žaloby na vydanie veci (*reivindikačnej*) sa táto žaloba líši tým, že sa týka vydania vecí prejednaných v dedičskom konaní. V opačnom prípade, teda ak listina o vydedení bola posúdená v dedičskom konaní ako neplatný právny úkon, môžu ostatní dedičia podať rovnako žalobu na vydanie dedičstva proti neopomenuteľnému dedičovi, ktorý mal byť vydedený. Premlčacia doba je trojročná a začína plynúť od právoplatnosti rozhodnutia, ktorým sa konanie o dedičstve skončilo. Žaloba o vydanie dedičstva sa líši od *reivindikačnej* žaloby tým, *hereditas petitio* je obmedzená už uvedenou trojročnou premlčacou dobou, pokiaľ vlastnícka žaloba sa nepremlčuje. Zároveň sa líši aj tým, že žaloba o vydanie veci smeruje voči konkrétnej veci a voči tomu, kto ju u seba má neoprávnene, kým pri žalobe o vydanie dedičstva pôjde o vydanie majetkových práv, ktoré dedič mal nadobudnúť z dedičstva.

Spor o dedičské právo v pravom zmysle slova prebieha v rámci konania o dedičstvo, pričom nemá charakter sporu v zmysle Civilného sporového poriadku ako spor o určenie práva podľa § 137 písm. c) zákona č. 160/2015 Z. z. Civilný sporový poriadok v znení neskorších predpisov (ďalej len "CSP"). Riadi sa ustanoveniami § 192 a nasl. CMP, pričom rozlišuje dva druhy sporov podľa toho, či ide o spor závislý na právnom posúdení skutočností, ktoré nie sú medzi účastníkmi - dedičmi sporné, alebo je tento spor o dedičské právo závislý na skutkovom posúdení veci.

V prvom prípade notár ako súdny komisár posúdi, aký právny predpis a ktoré ustanovenia právneho predpisu aplikovať na konkrétnu nespornú skutkovú situáciu pri posudzovaní platnosti listiny o vydedení, prípade ako interpretovať aplikovaný právny predpis. O takýto spor o dedičské právo závislé na právnom posúdení veci a v konečnom dôsledku aj o účinku listiny o vydedení pôjde napríklad vtedy, ak je listina o vydedení z formálnoprávneho hľadiska platná, avšak po jej spísaní je spísaný platný závet, ktorý priznáva vydedenému podiel na dedičstve. Ďalším možným sporom závislým na právnom posúdení je situácia, že okrem listiny o vydedení existujú aj dôvody svedčiace o nespôsobilosti vydedeného dedič,

prípadne konkurencia závetov a pod. Po ustálení právneho posúdenia veci notár rozhodne, či bude pokračovať v konaní s dedičom, ktorý bol listinou vydedený alebo nie. V prípade, že notár listinu o vydedení považuje za platnú, uznesením rozhodne, že s vydedeným konat' ako účastníkom konania o dedičstve už ďalej nebude, čím jeho účasť v dedičskom konaní ukončí. Vydedený je proti uzneseniu súdneho komisára oprávnený podať opravný prostriedok odvolanie, o ktorom rozhodne príslušný súd. Rozhodnutie notára, potvrdené odvolacím súdom, že s ním nebude pokračovať v dedičskom konaní neznamena, že vydedený stráca svoje dedičské právo.

V praxi častejším prípadom sporov spojených s ne/platnosťou listiny o vydedení budú spory závislé na skutkovom posúdení veci. To znamená, že medzi dedičmi a vydedeným existujú sporné skutočnosti, z ktorých jedna strana vyvodzuje platnosť listiny o vydedení, pričom vydedený namieta skutočnosti, z ktorých vyvodzuje neplatnosť listiny o vydedení. Dôkazné bremeno znáša vydedený potomok, ktorý musí preukázať, že dôvody uvedené v listine o vydedení neboli splnené. Tento spor bude prebiehať počas konania o dedičstve podľa §194 CMP potom, čo notár ako súdny komisár identifikoval spornú skutočnosť a pokúsil sa dosiahnuť zmier, avšak neúspešne. Notár v zmysle označeného ustanovenia CMP uznesením odkáže účastníka konania o dedičstvo, ktorého tvrdenia vyhodnotil ako menej pravdepodobné, na podanie žaloby v určenej lehote (sudcovská lehota). Odkázaný účastník musí starostlivo identifikovať právne relevantnú spornú skutočnosť a vymedziť podľa možnosti skutkovú otázku (spravidla uvedenú v uznesení notára) tak, aby navrhovaný petit bol prípustný a zároveň vykonateľný. Inak sa vystavuje riziku zamietnutia návrhu. Nie sú prípustné otázky týkajúce sa osobného statusu, napríklad že osoba xy nie je manželom osoby xz, ďalej skutkové otázky, o ktorých už bolo rozhodnuté v inom súdnom alebo správnom konaní a ktoré sú pre súd v konaní o dedičstve záväzné. V predmetnom konaní sa väčšinou budú riešiť najmä sporné skutkové otázky, ktoré majú vplyv na existenciu, či platnosť listiny o vydedení. Vzhľadom k tomu, že ide o nútené spoločenstvo podľa § 78 CSP, je potrebné v žalobe za účastníkov konania označiť všetkých účastníkov konania o dedičstvo, či to už na strane žalobcov, ale zväčša na strane žalovaných, keďže návrh smeruje k určení skutočnosti, ktorá je v ich neprospech. Typickou bude žaloba, ktorou sa vydedený snaží určiť spornú skutočnosť svedčiacu o neplatnosti listiny o vydedení, pričom za pasívne legitimovaných označí ostatných účastníkov konania o dedičstve (závetných dedičov aj ostatných zákonných dedičov). Na základe právoplatného rozhodnutia o skutkovej otázke potom notár pokračuje v dedičskom konaní s dedičmi.

5. ZÁVER

Na základe štúdia tohto právneho inštitútu autor považuje právnu úpravu vzťahujúcu sa naň za dostačujúcu. Súdna prax dostatočne a relatívne stabilne rieši problematické situácie, ku ktorým v rámci aplikačnej praxe dochádza. Pokiaľ ide o dôvod vydenia podľa § 469a ods. 1 písm c) OZ autor považuje českú právnu úpravu, ktorá zužuje okruh trestných činov vydedeného za vhodnejšiu (pozri § 1646 ods. 1 písm. c) OZ ČR). Dôvodom pre takýto záver je skutočnosť, že OZ ČR neurčuje, že musí ísť o úmyselný trestný čin, teda môže ísť aj o nedbanlivostný trestný čin, ale akcent kladie na okolnosti, za ktorých bol spáchaný, teda na konanie potomka, ktoré svedčí o jeho zvrhlej povahe. Hoci ide o doposiaľ judikatúrou nevykryštalizovaný pojem, z hľadiska čo možno považovať za zvrhlé, je podľa nášho názoru charakteristika trestného činu náležitejšia, pretože ide o konanie potomka, ktoré má bližšie prepojenie alebo vzťah k jeho rodinným vzťahom. V zmysle OZ nie je rozhodujúce, či úmyselný trestný čin potomka mal potenciál nepriaznivo ovplyvniť alebo mať dopad na rodinné vzťahy. Môže totiž ísť o úmyselný trestný čin, ktorý nemá súvis respektíve vplyv na funkcie rodiny. Naopak niektoré trestné činy upravené zákonom č. 300/2005 Z. z. Trestný

zákon v znení neskorších predpisov (ďalej len "TZ") ako napr. ohrozovanie pohlavnou chorobou (§ 167 TZ), neposkytnutie pomoci (§ 177 TZ), ohrozovanie mravnej výchovy mládeže (§ 211 TZ) a pod., možno spáchať aj z nedbanlivosti, teda nie sú koncipované ako nevyhnutne úmyselné trestné činy, pričom ich vo všeobecnosti možno považovať za amorálne a okolnosti za ktorých ho potomok spáchal môžu svedčiť o jeho zvrhlej povahe. Naopak podrobnejšiu úpravu týkajúcu sa vydedenia v OZ ČR považujeme za nie celkom šťastnú a potrebnú. Napríklad podľa § 1648 OZ ČR je možné preukazovať existenciu dôvodu vydedenia aj bez toho, aby porúčiteľ kvalifikovane vyslovil vôľu vydediť. Pri tejto možnosti dosiahnuť vydedenie totiž absentuje náležitosť listiny o vydedení a to uvedenie konkrétneho zákonného dôvodu vydedenia, existuje len prejav vôle porúčiteľa vydediť potomka, čo by za súčasnej právnej úpravy v SR viedlo k neplatnosti listiny o vydedení. Prevzatie právnej úpravy § 1648 OZ ČR do slovenského právneho poriadku by podľa nášho názoru mohlo viesť k zhoršeniu rodinných vzťahov "nachádzaním" dôvodov vydedenia iným potomkom porúčiteľa, respektíve iným do úvahy prichádzajúcim dedičom, čo by zároveň nežiadúcim spôsobom mohlo viesť k zaťaženiu súdneho systému. Takisto považujeme špeciálny režim pri úprave osobitného dôvodu vydedenia pre márnوترatnosť (§ 1647 OZ ČR) za nadbytočný, keďže označený dôvod v princípe spadá pod dôvod vydedenia – potomok trvalo vedie neusporiadaný život podľa § 469a ods. 1 písm. d) OZ, respektíve v ČR podľa § 1646 ods. 1 písm. d) OZ ČR.

V nadväznosti na uvedené ako úvahu *de lege ferenda* považujeme za vhodné prekvalifikovať dôvod uvedený v ustanovení § 469a ods. 1 písm. c) OZ a nahradiť pôvodné znenie, novým znením: "spáchal trestný čin za okolností svedčiacich o jeho zvrhlej povahe". Zakotvením takto preformulovaného dôvodu vydedenia by už nemuselo ísť o úmyselný trestný čin, porúčiteľ by nemusel na uplatnenie tohto dôvodu vydedenia v listine čakať na právoplatnosť odsudzujúceho rozsudku, a mohol by byť uložený aj iný trest než doposiaľ zákonom doposiaľ vyžadovaný kvalifikovaný trest odňatia slobody v trvaní jedného roka. Ako už bolo uvedené z pohľadu podstaty a zmyslu tohto dôvodu vydedenia je podľa nášho názoru významná skutočnosť, že konanie potomka je trestné (súd po spáchaní tohto činu rozhodne, že tento trestný čin spáchal potomok porúčiteľa) a možnosť, že ho porúčiteľ môže uplatniť priamo po jeho spáchaní aj bez existencie právoplatného rozsudku (trestné konania sú relatívne zdĺhavé a porúčiteľ sa nemusí dožiť právoplatného odsudzujúceho rozsudku). V prípade, že by po spáchaní trestného činu bol potomok rozsudkom oslobodený, prípadne by došlo k zastaveniu trestného stíhania, potomok by bol chránený, pretože tento dôvod by už nebol naplnený. Nebolo by možné konštatovať, že potomok spáchal trestný čin a tým ani potvrdiť existenciu uvedeného dôvodu vydedenia. V prípade odsúdenia potomka za trestný čin rozsudkom, by boli podstatné okolnosti uvedené v odsudzujúcom rozsudku, za ktorých potomok trestný čin spáchal, z ktorých by bolo možné vyvodiť záver, že potomok je zvrhlej povahy a preto konštatovať existenciu toho uplatneného dôvodu vydedenia.

Za inšpiratívne a v konečnom dôsledku aj vhodné považujem prevzatie § 1528 OZ ČR do slovenského právneho poriadku, ktorým by sa zaviedla povinnosť osôb, ktorých spôsobilosť bola obmedzená, napísať listinu o vydedení/závet len vo forme notárskej zápisnice pod hrozbou neplatnosti takejto listiny o vydedení alebo závetu. Tým by sa predišlo prípadným sporom vyplývajúcim z právne významnej otázky, či obmedzenie spôsobilosti porúčiteľa na právne úkony mohlo mať vplyv na platnosť listiny o vydedení/závetu.

Považujem za právnu vedou nedostatočne zdôvodnenú a opodstatnenú možnosť vzťahovať dôsledky vydedenia aj na potomkov vydedeného výslovným určením v listine o vydedení (§ 469a ods. 2 OZ), hoci neexistujú alebo nie sú uvedené samostatné dôvody aj na vydedenie týchto potomkov, čím dochádza k narušeniu práva reprezentácie bez primeraných dôvodov. V tomto smere je taktiež inšpirujúca právna úprava OZ ČR, ktorá právo reprezentácie v prípade vydedenia potomka rozlišuje, či došlo k smrti vydedeného skôr ako k

smrti samotného poručiteľa alebo nie (§ 1646 ods. 3 OZ ČR). Podľa názoru autora neobstojí ani takéto rozlišovanie zachovania práva reprezentácie v závislosti od uvedeného kritéria. Ako argument pre takéto rozlišovania služi názor, že poručiteľ ktorý zomrel skôr ako vydedený potomok, pri zachovaní práva reprezentácie, spravuje jeho uvoľnený dedičský podiel, ktorý prešiel na jeho potomkov, ako zákonný zástupca svojich maloletých potomkov. Je potrebné mať na pamäti, že spravovanie a tým aj disponovanie s majetkom malolého nad rámec bežného nakladania podlieha schváleniu súdom (§ 28 OZ, § 119 CMP), inak sú takéto právne úkony neplatné. Podľa nášho názoru právo reprezentácie uvoľneného dedičského podielu by malo byť zachované bez ohľadu na to, či poručiteľ prežil vydedeného potomka, alebo nie, ale malo by byť závislé od toho, či na vydedenie potomkov vydedeného existujú samostatné dôvody vydedenia a tým aj dôvod neuplatnenia práva reprezentácie.

Inštitút vydedenia je realizovaný prostredníctvom listiny o vydedení. Predstavuje právny nástroj poručiteľa, využitím ktorého poručiteľ vylúči svojho potomka z dedenia. Platnosť tohto právneho úkonu poručiteľa závisí od splnenia prísnych formálnych ako aj materiálnych podmienok. K posudzovaniu platnosti listiny o vydedení dochádza spravidla až po smrti poručiteľa, preto je podstatné, aby poručiteľ pre platnosť tohto právneho úkonu splnil nielen formálne náležitosti požadované zákonom, ale aj náležite označil zákonný dôvod vydedenia a výslovne konkretizoval správanie potomka, ktoré naplnia ten ktorý poručiteľom označený dôvod vydedenia tak, aby v prípade napadnutia platnosti listiny o vydedení táto obstála. Vzhľadom na pestrosť života je zrejme, že sa nedá poskytnúť ucelený a vyčerpávajúci prehľad o všetkých možných situáciách a okolnostiach, ktoré v konečnom dôsledku vyústia do neplatnosti vydedenia. Preto je žiadúce, aby tento právny úkon poručiteľa bol realizovaný s pomocou advokáta, notára, respektíve osoby, ktorá disponuje aspoň elementárnymi poznatkami o platnom práve. Prípady kedy potenciálny dedič nebude dedič je uvedený aj v § 469 OZ. Následky dedičskej nespôsobilosti a vydedenia sú rovnaké v tom, že dedič nebude dedič. Kým vydedenie platí len pre neopomenuteľného dediča – potomka, dedičská nespôsobilosť sa vzťahuje na ktoréhokoľvek dediča. Zároveň dedičská nespôsobilosť nastupuje ex lege, vydedenie len na základe jednostranného právneho úkonu poručiteľa.

KLÚČOVÉ SLOVÁ

Vydedenie, listina o vydedení a posudzovanie jej platnosti, procesná ochrana vydedeného potomka

KEY WORDS

exheredation, deed of disinheritance and consideration of its validity procedural means of disinherited descendant

POUŽITÁ LITERATÚRA

1. CIRÁK, J. a kol.: Dedičské právo. Šamorín: Heuréka, 2009. ISBN 978-80-89122-55-4.
2. ČEČOTOVÁ, V.: Dobré mravy s Slovenskom súkromnom práve, Bratislava: Epos, 2005, 224 s., ISBN 80-8057-638-6.
3. FAJNOR, V., ZÁTURECKÝ, A. Nástin súkromného práva platného na Slovensku a Podkarpatskej Rusi, II. preparc. doplnené vydanie, Bratislava: Heuréka, 1998, 608 s., ISBN: 978-80-9676-534-8.
4. FIALA, R.: Přehled judikatury ve věcech dědických.- Praha: ASPI, 2006.- 496 s.- (Přehledy judikatury).- ISBN 80-7357-182-X.- Sig. D08-8 (01287); D08-8a (02515); D08-8b (02516); D08-8c (02607).

5. HOLUB, M. a kol : Občanský zákoník, Komentár I. zväzok, Praha: Linde Praha, a. s., 2006, 872 s., ISBN: 80-7201-602-4.
6. HORVÁTH, E.: Judikatura vo veciach dedičského práva, Bratislava: Wolters Kluwer s.r.o., 2014, 350 s., ISBN: 978-80-8168-023-6.
7. KLEŇOVÁ, V.: K niektorým otázkam vydedenia.- In: Justičná revue.- ISSN 1335-6461.- Roč. 65, č. 11 (2013), s. 1419-1431.
8. KRAJČO, J.: Konanie o dedičstve, Bratislava: Eurounion, 2016, 608 s., ISBN:978-80-89374-36-6.
9. KUPKA, L.: Dedičské právo hmotné II – doplnené a prepracované vydanie.- Bratislava: EUROUNION, 2016, 400 s., ISBN 978-80-89374-37-3
10. KOVÁCS, K.: Inštitút vydedenia. Pohľad do histórie, súčasná právna úprava a možný vývoj v budúcnosti.- In: Ars notaria.- ISSN 1335-2229.- Roč. 19, č. 2 (2015), s. 4-10
11. LAZAR, J. a kol.: Občianske právo hmotné I. zväzok, Bratislava: IURIS LIBRIS, 2018, 698 s., ISBN: 978-80-89635-35-1
12. SALAČ, J. Rozpor s dobrými mravy a jeho následky v civilním právu, . Praha: C. H. BECK, 2000, 240 s., ISBN: 80-7179-349-3
13. SMYČKOVÁ, R., ŠTEVČEK, M., TOMAŠOVIČ, M., KOTRECOVÁ A. a kol.: Civilný mimosporový poriadok. Komentár, Bratislava: C. H. BECK, 2017, 1112 s., ISBN: 978-80-89603-54-1.
14. ŠEŠINA, M., MUZIKÁŘ, L., DOBIÁŠ, P. Dědické právo. Praktická příručka. Praha: Leges, 2019, 896 s., ISBN: 978-80-7502-345-2.
15. ŠTEVČEK, M., FICOVÁ, S., BARICOVÁ, J., MESIARKINOVÁ, S., BAJÁNKOVÁ, J., TOMAŠOVIČ, M. a kol.: Civilný sporový poriadok. Komentár. Praha: C. H. BECK, 2016, 1544 s., ISBN: 978-80-7400-629-6.
16. VALOVÁ K.– HAMARA, J.: Dedičské konanie po novom.- In: Ars notaria.- ISSN 1335-2229.- Roč. 19, č. 1 (2015), s. 12-17.
17. VOJČÍK, P. a kol.: Občianske právo hmotné. 2. vyd. Plzeň: Aleš Čeněk, 2018, 387 s. ISBN: 978-80-7380-719-1.
18. VOJČÍK, P. a kol. Občiansky zákonník. Stručný komentár. Tretie vydanie. IURA EDITION, spol. s r. o. Bratislava. 2010, 1282 s., ISBN 978-80-8078-368-6.
19. VRCHA, P.: Civilní judikatura, výběr aktuálních rozhodnutí Nejvyššího soudu a Ústavního soudu České republiky, Praha: Linde Praha, a. s., 2005, 1295 s., ISBN: 80-7201-542-7.

KONTAKTNÉ ÚDAJE AUTORA

JUDr. Jozef Kirst

Poradca sudcu Ústavného súdu SR

Kancelária Ústavného súdu SR,

Hlavná 110, 040 01 Košice, Slovenská republika

E-mail: jozef.kirst@student.upjs.sk

Telefón: + 421 55 720 72 36